

“YETAKCHILIK AMALIYOTI”

O‘QITUVCHILAR UCHUN MARUZA MATNI

YETAKCHILIK — ZAMONAVIY JAMOALARDA MUVAFFAQIYAT KALITI

Ushbu darsda zamonaviy ta’lim tizimida yetakchilikning ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Kurs ishtirokchilari yetakchining rasmiy va norasmiy rollari, xarizma va ta’sir mexanizmlari, jamoani ilhomlantirish usullari hamda turli yetakchilik uslublari bilan tanishadilar.

Davomida ular shaxsiy yetakchilik ko‘nikmalarini rivojlantirish va jamoa bilan samarali ishlash tajribalarini o‘zlashtiradilar.

1. Yetakchi kim? — rasmiy va norasmiy rollar, xarizma va ta’sir

Ko‘pincha yetakchi deganda faqat lavozim egasi nazarda tutiladi. Biroq amalda yetakchilik nafaqat rasmiy vazifa, balki jamoada ta’sir ko‘rsata olish qobiliyatidir.

Rasmiy yetakchi — rahbar, direktor yoki sinf rahbari kabi belgilangan lavozim egasi. Uning vakolati qonun yoki ustav bilan beriladi. Norasmiy yetakchi — lavozimi yo‘q, ammo shaxsiy fazilatlar, bilimlari yoki karizmasi tufayli jamoaga ta’sir ko‘rsatadigan shaxs.

Xarizma — shaxsning shaxsiy kuch-qudrati, ishonch uyg‘otish qobiliyati. Ta’sir — yetakchining so‘zi, xatti-harakati yoki qarorlari orqali odamlarning qarashlari va xatti-harakatlarini o‘zgartirish jarayoni.

Misol: Sinfda o‘qituvchi (rasmiy yetakchi) tartib uchun javobgar, lekin ba’zi o‘quvchilar boshqalarga so‘zi o‘tadi (norasmiy yetakchi). Samarali rahbar shu ikki kuchni uyg‘unlashtirishi kerak.

2. Ilhomlantiruvchi yetakchi — jamoa kayfiyati, qo‘llab-quvvatlash

Yetakchi nafaqat nazoratchi, balki ilhomlantiruvchi ham bo‘lishi kerak. Ilhomlantirish — odamlarda maqsadga ishonch uyg‘otish, ularning ichki kuchini harakatga keltirishdir.

Jamoa kayfiyati — yetakchining so‘zi va ruhiy holati jamoaga kuchli ta’sir qiladi. Pozitiv yetakchi jamoaga motivatsiya va ishonch beradi.

Qo‘llab-quvvatlash — yetakchi jamoa a’zolarining g‘oyalarini tinglaydi, muammolarda yordam beradi va yutuqlarini e’tirof etadi.

Misol: O'qituvchi jamoasi uchun direktor har haftaning boshida qisqa motivatsion uchrashuv o'tkazsa, ish muhiti samarali va ijobiy bo'ladi.

3. Yetakchilik uslublari va jamoa bilan ishlash — uslub mosligi, maqsadlar va ishonch

Yetakchilik uslublari turlicha bo'lishi mumkin:

Avtoritar — qarorlarni yetakchi o'zi qabul qiladi, nazorat kuchli.

Demokratik — qarorlar jamoa bilan maslahat asosida qabul qilinadi.

Liberal (erkin) — yetakchi minimal aralashadi, mas'uliyat jamoaga qoldiriladi.

Uslub mosligi — yetakchi vaziyatga qarab turli uslublarni qo'llay olishi kerak. Masalan, favqulodda holatda avtoritar, yangicha g'oyalar jarayonida demokratik uslub samarali.

Maqsadlar va ishonch — yetakchi jamoaga aniq maqsad ko'rsatsa va ularga ishonsa, jamoa ham yetakchiga ishonch bilan qaraydi.

Misol: Ta'lim muassasasida yangi dastur joriy etilayotganda, rahbar jamoa bilan maslahatlashib (demokratik uslub), vazifalarni aniq belgilasa, natija yuqori bo'ladi.

4. Amaliy mashqlar

Mashq 1: Yetakchi tipini aniqlash

Ishtirokchilar o'zlarini qanday yetakchi sifatida ko'rishini yozadilar: avtoritar, demokratik yoki liberal. Keyin o'z uslubini tahlil qiladilar.

Mashq 2: Norasmiy yetakchini topish

Guruh yoki sinfda norasmiy yetakchini aniqlang. Uning ijobiy ta'sirini kuchaytirish uchun reja tuzing.

Mashq 3: Ilhomlantiruvchi nutq

Ishtirokchilar 2 daqiqa ichida o'z jamoasiga motivatsiya beruvchi qisqa nutq tayyorlaydilar.

Mashq 4: Uslub mosligi

3 ta vaziyat beriladi (masalan: intizomsizlik, yangicha loyiha, favqulodda holat). Ishtirokchilar qaysi yetakchilik uslubi mos kelishi haqida bahs qiladilar.

5. Yetakchilikda keng tarqalgan xatolar

Faqat lavozimga tayanish, shaxsiy ta'sirni yo'qotish.

Jamoani qo‘llab-quvvatlamaslik.

Barcha vaziyatda bir xil uslubni qo‘llash.

Maqsad va vazifalarni aniq bayon qilmaslik.

Ishonch muhitini yarata olmaslik.

6. Yakuniy xulosa

Yetakchilik — bu faqat lavozim emas, balki shaxsiy ta’sir va jamoani ilhomlantirish qobiliyatidir. Zamonaviy yetakchi:

- Jamoada rasmiy va norasmiy kuchlarni uyg‘unlashtiradi.
- Kayfiyat va motivatsiya orqali jamoani kuchaytiradi.
- Turli uslublarni vaziyatga qarab qo‘llaydi.
- Aniq maqsad belgilaydi va ishonch muhitini yaratadi.